

ВПП 2.2.10. Фінанси

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Фінанси» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ЗВО СВО «Бакалавр» спеціальності «Економіка».

Предметом вивчення дисципліни «Фінанси» є сукупність фінансових відносин на всіх рівнях господарювання: загальнодержавному (макрорівень), регіональному (рівень адміністративно-територіальних формувань) і на рівні окремих господарюючих одиниць (мікрорівень).

Міждисциплінарні зв'язки:

Студенти, які вивчають дисципліну «Фінанси» мають володіти на початку вивчення дисципліни системою знань з таких курсів як: «Політекономія», «Історія економічних вчень», «Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Гроші та кредит», «Статистика». А також є базою для вивчення дисциплін «Економіка підприємства», «Маркетинг», «Біржова справа», «Менеджмент», «Управління витратами».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Фінанси» є формування у студентів наукового розуміння сутності, змісту і ролі фінансів у господарській практиці; засвоєння теоретичних основ організації і функціонування фінансової системи держави в цілому та окремих її сфер і ланок; оволодіння принципами і методами ефективного управління фінансами в умовах розвитку ринкових відносин.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Фінанси» є: вивчення студентами системи фінансово-кредитних відносин у взаємозв'язку з економічним механізмом функціонування виробництва в ринкових умовах, складових фінансової системи держави, форм і видів фінансових ресурсів, фінансової політики і науки, фінансового механізму, бюджету, податків, управління фінансами, фінансового ринку і фінансового контролю.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у здобувачів вищої освіти має бути сформовані наступні елементи компетентності:

знання:

- основні поняття курсу: фінанси, державний бюджет, державний дефіцит, державні доходи і видатки, податки, фінансовий ринок, страхування, фінанси господарюючих суб'єктів;

- методологічні та теоретичні основи економічної сутності фінансів, формування бюджету держави, формування прибутку підприємств, податкового навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності, функціонування міжнародних фінансових інституцій;

- закономірності функціонування фінансів та фінансового механізму держави;

- оцінювати процеси та явища, що відбуваються в економіці та уявляти їх взаємозв'язок із механізмом формування, розподілу й використання фінансових ресурсів держави;

- правильно розуміти місце та роль фінансів у розвитку продуктивних сил суспільства й удосконаленні ринкових відносин.

вміння:

- чітко обґрунтувати термінологію дисципліни «Фінанси»;

- застосовувати при прийнятті рішень фінансові методи, важелі, стимули, санкції;

- використовувати у фінансовій практиці методи управління фінансами, фінансового планування, організаційні форми фінансового контролю;

- обчислювати суми податків та інших обов'язкових надходжень до бюджету держави та бюджетів і регіональних фондів територіальних громад;

- вживати заходів щодо зміцнення фінансової стійкості і платоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності на основі використання різних форм і видів страхування;

- практично застосовувати фондові інструменти в діяльності на ринку цінних паперів і валютних ринках.

способи мислення:

- формування суджень об'єктивної дійсності, яка полягає у ствердженні наявності ознак, властивостей або відносин у сфері фінансів;

- пропонування міркувань спрямованих на те, щоб з'ясувати істинність різних поглядів, на то чи інше питання з області фінансів;

- генерування понять пізнання сутності фінансів, грошей, заробітної плати, прибутку, бюджету держави та інших фінансових і економічних категорій.

професійні, світоглядні та громадянські якості:

- здатність використовувати знання, вміння та навички для практичного освоєння проблем, організовувати та реалізовувати відповідні наукові рішення;

- здатність організовувати та проводити дослідження, використовуючи сучасну методологію;

- здатність застосовувати одержані знання для формування нових теоретичних трактувань і положень, практичних рекомендацій і пропозицій;

- здатність виявляти причинно-наслідкові зв'язки між економічними явищами та процесами.

морально-етичні цінності:

- сформувати уявлення про моральні цінності людини;

- здатність висловлювати своє судження про роль і значущість моральних цінностей у житті людини;

- формувати вміння аналізувати мотиви та вчинки людей, моделювати та розв'язувати ситуації, пов'язані з виконанням обов'язків у колективі;

- розвивати почуття відповідальності за свій вибір та наслідки вчинків;

- виховувати самостійність, волю, моральність.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 години / 4 кредиту ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет фінансової науки. Фінансові категорії.

Предмет науки про фінанси. Фінанси – специфічна форма суспільних відносин. Об'єктивні передумови виникнення і розвитку фінансів. Фінанси як економічна, вартісна, розподільна, історична категорія. Специфічні ознаки фінансів, їх суспільне призначення. Фінансові ресурси як матеріальні носії фінансових відносин.

Фінансові категорії як форма наукового пізнання сутності фінансових відносин. Прості і складні фінансові категорії. Взаємозв'язок фінансів з іншими економічними категоріями.

Функції фінансів як виявлення суттєвих ознак, властивостей і суспільного призначення фінансів. Розподільна функція, її зміст. Об'єкти і суб'єкти розподілу і перерозподілу вартості суспільного продукту. Контрольна функція. Фінансова інформація та її роль у реалізації контрольної функції. взаємозв'язок розподільної і контрольної функцій. Дискусійні питання щодо функцій фінансів.

Вплив фінансів на розвиток суспільного виробництва. Фінансове забезпечення відтворювального процесу. Форми фінансового забезпечення.

Фінансове регулювання і фінансове стимулювання економічних і соціальних процесів. Підвищення ролі фінансів в умовах переходу до ринкових відносин.

Теоретичні основи побудови фінансової системи. Поняття фінансової системи. Типи фінансових систем. Побудова фінансової системи за внутрішньою та організаційною будовою. Принципи побудови фінансової системи. Характеристика сфер і ланок фінансової системи. Фінансова система України, її організаційна структура. Права і обов'язки Міністерства Фінансів України, Державної податкової служби України, Державного казначейства України та інших органів управління та фінансових інститутів.

Тема 2. Генезис і еволюція фінансів.

Передумови виникнення фінансів. Історичне формування характерних ознак фінансів. Генезис категорії фінансів і фактори які зумовили розвиток фінансів. Еволюцію форм фінансів та їх характерні риси у взаємозв'язку із суспільно-історичними формаціями.

Основні етапи розвитку фінансів. Докапіталістичні цивілізації: стародавній Схід, Єгипет, Рим. Розвиток фінансів при феодалізмі. Виникнення понять державних фінансів (XVI – XVII ст.), державного бюджету, державного кредиту. Генезис фінансів в умовах капіталізму. Розвиток продуктивних сил у XIX-XX ст., утворення монополістичних об'єднань, злиття держави з монополіями, утворення державно-монополістичного капіталізму. Демократизація суспільного життя в умовах розвинутої ринкової економіки.

Становлення та розвиток фінансової науки. Диференціація та інтеграція економічних наук. Праці видатних вчених І. Юсті, Й. Зонненфельса і основоположника англійської класичної політичної економії А. Сміта, відносно проблеми класифікації економічних наук. Погляди на фінансові науки з точки зору меркантилістів, фізіократів і представників класичної економічної теорії.

Фінанси України. Особливості фінансів України в складі СРСР: органи управління, особливості фінансового механізму.

Історія української фінансової думки. Особливості, загальні та специфічні тенденції української фінансової науки. Геополітично-цивілізовані цикли розвитку фінансової думки в Україні.

М.А. Балудянський, Т.Ф. Степанов, М.Х. Бунге. І.Я. Франко, М.І. Туган-Барановський, М.М. Алексєєнко, І.І. Патлаєвський, В.А. Незабитовський, М.М. Титович, М. Добриловський, М.І. Мітіліно, М.П. Яснопольський.

Тема 3. Фінансове право і фінансова політика.

Поняття фінансового права. Предмет фінансового права та його ознаки. Метод правового регулювання в фінансовому праві.

Система фінансового права. Основні галузі фінансового права та їх особливості: бюджетне право, податкове право, банківське право, страхове фінансове право та інші.

Джерела фінансового права та фінансове законодавство. Фінансово-правові акти та їх класифікація.

Фінансові правовідносини: сутність та особливості. Суб'єкти фінансових правовідносин: їх класифікація та юридична властивість. Об'єкт фінансових правовідносин. Зміст фінансових правовідносин: суб'єктивне право та суб'єктивний обов'язок. Класифікація фінансових правовідносин. Юридичний факт як основа виникнення, зміни та припинення фінансових правовідносин.

Фінансова політика: сутність та завдання. Взаємозв'язок та відмінності між категоріями «фінанси» та «фінансова політика».

Основні складові та напрямки фінансової політики.

Фінансовий механізм: сутність, призначення, характеристики та складові елементи. Фінансове планування та його методи. Фінансове регулювання.

Тема 4. Податки. Податкова система.

Економічна сутність податків і зборів. Податки як економічна та історична категорія, як правовий феномен. Суспільний зміст і матеріальна основа податків.

Класифікація податків та зборів. Класифікація за економічним змістом об'єкта оподаткування: податки на доходи, на майно, на споживання. Податки залежно від рівня

державних структур, що їх встановлюють: загальнодержавні і місцеві. Класифікація податків за формою оподаткування: прямі (особисті і реальні) і непрямі (універсальні і специфічні акцизи) податки. Класифікація податків за способом стягнення; за співвідношенням між ставкою податку та величиною об'єкта оподаткування; за суб'єктами оподаткування; за напрямком використання.

Функції податків та їх характеристика. Фіскальна функція податків. Регулююча функція податків. Інші функції податків.

Тема 5. Бюджет. Бюджетна система.

Характеристики поняття «бюджет». Особливості бюджету як економічної категорії. Суспільне призначення бюджету. Функції бюджету: розподільча і контрольна. Правова характеристика бюджету. Бюджет як фінансовий план. Бюджет за матеріальним змістом. Бюджетний механізм.

Сутність бюджетної системи. Особливості її побудови. Бюджетний устрій. Складові бюджетної системи України. Нормативне регулювання бюджетної системи в Україні. Поняття зведеного бюджету. Принципи бюджетної системи України.

Сутність бюджетного процесу. Учасники бюджетного процесу в Україні. Стадії бюджетного процесу. Бюджетне планування, його завдання та процедура. Касове виконання бюджету. Казначейська система виконання бюджету.

Державні доходи і доходи бюджету. Державні видатки і видатки бюджету. Форми прояву та матеріальне втілення доходів бюджету. Джерела доходів бюджету. Класифікація доходів бюджету.

Якісна та кількісна характеристика видатків бюджету. Класифікація видатків.

Дефіцит бюджету, профіцит та збалансованість. Причини виникнення дефіциту бюджету. Класифікація бюджетного дефіциту. Наукові погляди на бюджетний дефіцит. Розміри бюджетного дефіциту.

Тема 6. Страхування. Страховий ринок.

Сутність страхування. Виникнення страхування. Необхідність страхування. Страхування як економічна категорія. Її ознаки.

Особливості економічних відносин страхування. Функції страхування: формування спеціалізованого страхового фонду грошових коштів; відшкодування збитку і особисте матеріальне забезпечення громадян; попередження страхового випадку і мінімізація збитку. Класифікація страхування.

Галузі страхування. Економічний зміст та особливості майнового страхування. Сутність особистого страхування. Страхування відповідальності: поняття, особливості. Медичне страхування: особливості, механізм, інституційна структура. Обов'язкове та добровільне медичне страхування.

Страховий ринок. Об'єктивна основа розвитку страхового ринку. Функції страхового ринку. Класифікація страхового ринку. Учасники страхового ринку. Посередники страхового ринку. Страхова послуга.

Тема 7. Фінансовий ринок.

Сутність фінансового ринку, його роль у мобілізації і розподілі фінансових ресурсів. Економічні передумови функціонування фінансового ринку в Україні. Суб'єкти фінансового ринку.

Структура фінансового ринку. Грошовий ринок. Ринок кредитних ресурсів. Фондовий ринок як найважливіший сегмент фінансового ринку. Первинний і вторинний фондовий ринок, їх призначення. Біржовий і позабіржовий ринок цінних паперів.

Види цінних паперів, які можуть випускатись і обертатися в Україні. Основні характеристики цінних паперів.

Правове регулювання фондового ринку. Державний контроль за випуском і обігом цінних паперів.

Фондова біржа: правове становище, організація і порядок роботи. Функції фондової біржі. Порядок допуску цінних паперів до обігу на фондових біржах.

Ринок фінансових послуг, його роль у функціонуванні економічної системи. Види фінансових послуг.

Перспективи розвитку фінансового ринку в Україні.

Тема 8. Фінанси суб'єктів господарювання.

Сутність фінансів господарських суб'єктів і принципи їх організації. Грошові надходження від діяльності підприємств, їх склад і економічна характеристика. Валовий і чистий дохід. Загальний і чистий прибуток. Класифікація доходів і видатків. Фінансові ресурси. Власні і залучені грошові кошти.

Особливості фінансів підприємств різних організаційно-правових форм. Джерела формування і напрямки використання фінансових ресурсів комерційних підприємств державної і недержавної форм власності. Взаємовідносини підприємницьких структур із бюджетом і цільовими державними фондами. Вплив галузевих факторів на організацію фінансів підприємств.

Фінанси бюджетних установ. Кошторисне фінансування, його зміст і принципи. Неприбуткова діяльність громадських формувань і добродійних фондів.

Управління процесами формування і використання фінансових ресурсів господарських суб'єктів.

Тема 9. Міжнародні фінанси.

Сутність, призначення і роль міжнародних фінансів. Світові фінансові потоки: валютні, кредитні, фінансові ринки. Міжнародна фінансова інтеграція та її вплив на фінансові інтереси країн і регіонів.

Фінансова діяльність міжнародних організацій. Фінанси Організації Об'єднаних Націй і Європейського Союзу.

Міжнародні фінансові інституції: Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку (Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Агентство з гарантування багатосторонніх інвестицій). Банк міжнародних розрахунків. Європейський Інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, їх завдання, сфери діяльності, формування капіталів та ресурсів.

Співпраця України з міжнародними фінансовими інституціями. Проблеми гармонізації фінансів України відповідно до критеріїв і стандартів Європейського співтовариства. Міжнародний фінансовий ринок: міжнародний ринок грошей (валютний ринок), міжнародний ринок кредитних ресурсів, міжнародний ринок цінних паперів.

Тема 10. Фінансовий менеджмент.

Сутність фінансового менеджменту. Мета фінансового менеджменту. Система основних задач, спрямованих на реалізацію головної мети фінансового менеджменту.

Функції фінансового менеджменту: як управлінської системи та як спеціальної області управління підприємством. Стратегічний та оперативно-тактичний фінансовий менеджмент. Механізм реалізації фінансового менеджменту.

Цілі і задачі управління фінансами підприємства, Фінансовий механізм підприємства. Фінансова політика підприємства. Фінансові важелі, стимули і санкції. Апарат управління фінансами. Функції фінансової дирекції. Завдання і обов'язки фінансового персоналу. Функції фінансового менеджера:

Інформаційна база управлінських рішень. Методологія прийняття управлінських фінансових рішень.

3. Рекомендована література

Основна

1. Аранчій В.І. Фінанси: Навч. посібник: Практикум. [для студ. вищ. навч. закл.] галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» напрямів підготовки «Облік і аудит», «Економіка підприємництва» / Аранчій В.І., Краснікова О.М., Черненко Л.В.) – Полтава: РВВ ПДАА, 2008. – 216 с.

2. Аранчій В.І. Фінанси: Навч. посібник (за кредитно-модульною системою навчання): Практикум. / Аранчій В.І., Краснікова О.М., Черненко Л.В. – Полтава: ПДАА, 2008. – 198 с.

3. Борисова І.С. Методичні рекомендації для проведення практичних занять галузі знань «Економіка та підприємництво» напряму підготовки: «6.030504 «Економіка підприємства» і 6.030509 «Облік і аудит» / І.С. Борисова – Полтава: РВВ ПДАА, 2013. – 75 с.

4. Борисова І.С. Методичні рекомендації для проведення самостійної роботи студентів галузі знань «Економіка та підприємництво» напряму підготовки: «6.030504 «Економіка підприємства» і 6.030509 «Облік і аудит» / І.С. Борисова – Полтава: РВВ ПДАА, 2013. – 48 с.

5. Фінанси: [навч. посіб. за кредитно-модульною системою навчання] / [Аранчій В.І., Капаєва Л.М., Краснікова О.М., Борисова І.С.]; під заг. ред. В.І. Аранчій. – Полтава: АСМІ, 2009. – 592 с.

6. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник / О.Д. Василик. – К.: НІОС., 2001. – 416 с.

7. Василик О.Д. Державні фінанси України: підручник / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 608 с.

8. Теорія фінансів: [навч. посіб.] / під загальною ред.. О.Д. Василика. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 480 с.

9. Кириленко О.П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика): [навч. посіб.] / О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2002. – 212с.

10. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): [навч.посіб.-2-ге вид., доп. І перероб.] / В.М. Опарін. – К.:КНЕУ, 2001.-240 с.

11. Петровська І.О. Фінанси (з елементами статистики фінансів). [навч. посіб.] / І.О. Петровська, Д.В. Клиновий. – К.: ЦУЛ.- 2002.- 300 с.

12. Романенко О.Р. Фінанси: підручник / О.Р. Романенко. – К.:Центр Навчальної Літератури, 2003. – 312 с.

13. Фінанси: [навч. посіб. 2-ге вид., перероб, і доп.] / В.І. Оспіщев, Л.І. Лачкова, О.П. Близнюк та ін.]; під ред. В.І. Оспіщева. – К.: Знання, 2008. – 366 с.

14. Фінанси: [навч. метод. посіб. для самост. вивч. Дисципліни, 2-ге вид., перероб. і допов.] / [Романенко О.Р., Огородник С.Я., Зязюн М.С., Славкова А.А.] – К.: КНЕУ, 2006. – 387 с.

15. Азаренко Г.М., Фінанси: [практикум] / Г.М. Азаренко, І.І. Борисенко – К.: Знання, 2008. – 279 с.

Допоміжна

1. Аранчій В.І. Фінанси підприємств: [конспект лекцій] / Аранчій В.І., Чумак В.Д., Черненко Л.В. – К: ВД «Професіонал», 2004. – 400 с.

2. Аранчій В.І. Гроші та кредит: [навч. посіб.] / Аранчій В.І., Бойко Л.М., Черненко Л.В. – Полтава: АСМП, 2010. – 300 с.

3. Боринець С.Я. Міжнародні фінанси: [підручник, 2-ге вид., перероб. і доп.] / С.Я. Боринець – К.: Знання, 2006. – 494 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

4. Василик О.Д. Бюджетна система: [підручник] / О.Д. Василик. – К.: ЦУЛ, 2004. – 200 с.

5. Злупко С.М. Економічна історія України: [навч. посіб.] / С.М. Злупко – К.: Знання, 2006. – 367 с.

6. Карлін М.І. Фінанси зарубіжних країн: [навч. посіб.] / М.І. Карлін – К.: Кондор, 2004. – 384 с.

7. Смолянська О.Ю. Фінансовий ринок [навч. посіб.] / О.Ю. Смолянська. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 384 с. Ситник Л.С. Фінансовий менеджмент: [навч. посіб.] / Л.С. Ситник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 352 с.

8. Фінанси: курс для фінансистів: [навч. посіб.] / за ред.. В.І. Оспіщева. – К.:

Знання, 2008. – 567 с. Фінанси: [навч. посіб.] / [Загорський В.С., Вовчак О.Д., Благун І.Г., Чуй І.Р.]. – К.: Знання, 2006. – 247 с.

9. Фінанси: [підручник]./ за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

Інформаційні ресурси

1. Сайт ВРУ
2. Сайт Голос України – газета ВРУ
3. Сайт Документи – Офіційне представництво Президента України
4. Сайт Державної податкової служби України.
5. Сайт Пенсійного фонду України.